

Van uitbuiting naar uitsluiting

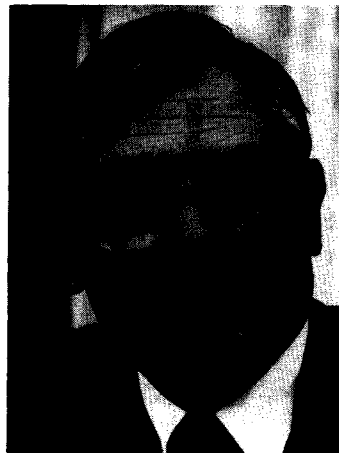
Laatst hoorde ik Jan Pronk zeggen dat het armoede-probleem is verschoven van uitbuiting naar uitsluiting. Uitsluiting van een volwaardige participatie in het sociale, economische en politieke leven. Dat geldt niet alleen voor de derde wereld, denk ik dan; ook dichterbij mijn bed is dat zo, in mijn eigen Delfshaven. Die CD-stemmers daar worden niet uitgebuit ze voelen zich uitgesloten. Uitbuiting is er niet meer bij, daar heeft de verzorgingsstaat voor gezorgd met zijn rechtsbescherming, zijn uitkeringen en zijn stadsvernieuwing. De armoede heeft andere vormen aangenomen: je beroofd voelen van je veiligheid, geen werk hebben, de verandering niet aankunnen, niet gehoord worden. De nieuwe Verelending heet uitsluiting. Het is te gemakkelijk om te zeggen dat Nederland in Delfshaven en elders, tot in Kralingen toe op 2 maart jongstleden zijn eigen *white trash* gekregen heeft. Je kunt ze zo noemen, maar die trash is dan wel het produkt van de sociale wegwerpschappij die uit de verzorgingsstaat is voortgekomen.

Het wezen van de staat is gelegen in het beperken van risico's voor haar ingezetenen. In de nachtwa-kerstaat waren dat vooral onverzekerbare veiligheidsrisico's op het gebied van rechtsbescherming, defensie en waterstaat. Later is de verzorgingsstaat ook uitsluitbare, particulier verzekerbare sociale risico's gaan dekken, vooral om negatieve risicoselectie tegen te gaan. Daarmee kwam er meer ruimte voor wat Bartjes c.s. fouten van de tweede soort noemen: wie risicoselectie of uitsluiting (fout van de eerste soort) verkleint, vergroot de kans op 'moral hazard', op oneigenlijk gebruik (fout van de tweede soort). En als laf links daar niets aan durft te doen, grijpt leep rechts de kans om de negatieve risicoselectie weer te vergroten. Dat is het verhaal van de inmiddels ingezette sloop van de verzorgingsstaat, van de voorstellen van VNO en NCW voor een sobere sociale zekerheid tot het pleidooi van de voorzitter van de Industriebond FNV om het kalmer aan te doen met de herkansing voor kansarmen. Ook dat laatste is een klassiek voorbeeld van uitsluiting door 'insiders'. Applaus, natuurlijk, in Delfshaven, want de tragiek van de kansarme blanke is dat hij niet de 'insiders', maar de andere 'outsiders' de schuld geeft van zijn uitsluiting. De CD heeft dat goed begrepen.

Waar is het verkeerd gegaan? Niet bij 'de politiek', of 'de calculerende burger', of 'de verzorgingsstaat' als zodanig, maar bij de uitvoering van verzorgingstaken. De uitvoerders moeten een evenwicht scheppen tussen prestatie en contraprestatie, waarbij de overheid waarborgen en voorzieningen verschaft, en de burger het mogelijke doet om zijn beroep op solidariteit te beperken. Dat evenwicht is zoek. In de marktsector staat er een sanctie op proletarisch winkelen, maar optreden tegen het uitvreten van de publieke kas roept vijven en zessen op. Dat komt omdat recht

en macht in de uitvoering van verzorgingstaken in een meervoudig perspectief verstrengeld zijn:

Klassiek rechtsstaat-perspectief
Tegenover de macht van de overheid moet het recht van de burger staan. Een mooie gedachte, maar de macht van de overheid is al lang niet meer zo absoluut als in 1776, toen Adam Smith zijn boek publiceerde over spreiding van macht door de onzichtbare hand van de markt. De maatschappij staat inmiddels stijf van de tegenmacht, en van de 'options of opting out' voor individuele burgers. Een tikkeltje geda-terd, dat klassieke perspectief.

D.J. Wolfson

Plaatsbekledersperspectief

Het griezelige is veeleer dat veel van die tegenmacht in handen is van plaatsbekleders: ambtelijke kong-sies, sociale partners, moderne gilden (zoals de Landelijke Specialisten Vereniging); allemaal ongerief dat baas in andermans beurs speelt. "Wij zullen uw beslissingen wel nemen", is hun devies, "want úw belang is nu net toevallig óns belang; onze macht is uw recht, begrijpt u wel? Nee? Geeft niet, hoor, dan laten we het wel even algemeen verbindend verklaren". Dat 'outsiders' worden uitgesloten komt goed uit, want méér varkens maken de spoeling alleen maar dunner. Wij allen zijn horig aan de nieuwe adel op het middenveld. Laf links durft hier niet tegenop, en leep rechts herkent hier Bismarck.

Bureaucratisch-politiek perspectief

Waarom zou je moeilijk doen? Het klassieke rechtsstaat-perspectief geeft een alibi om het plaatsbekledersperspectief te veronachtzamen; ook bureaucra-ten en politici weten van 'moral hazard', zo legde Buurmeijers Enquêtecommissie maar weer eens bloot.

Stel, dat we die coalitie van laf en leep niet langer willen gedogen, en we de moed verzamelen om plaatsbekleders hun plaats te wijzen; hoe krijgen we de verzorgingsstaat dan scherp? Door dat hele gilde-zezen dat de uitvoering van zorgtaken beheerst wat meer bloot te stellen aan concurrentie, en af te rekenen op hun resultaten. Men herleze mijn column van 11 augustus 1993, of, liever nog, de oude Adam. Want ik schrijf alles ook maar over.

A handwritten signature in black ink, which appears to be 'D.J. Wolfson', written over a horizontal line.